

Column door: « *Gijsbreght van de Hemestelle* »

‘Tar it is. Tar, all the way!’ ‘Téér ís ‘t! Téér....in **á**lle opzichten!’
Téér! Échte Mokumsche téér! Ik schreef er al een stukje over. En wat valt op? Zo’n zogeheten minder aansprekend onderwerp blijkt al lezende en speurende heel wat meer in zich te hebben dan ik vermoedde. In ‘*Amsterdam Teerstad deel 1*’ had ik het onder andere over de allereerste teermakers c.q. ontdekkers (De Vikingen) die met dat product hun gestroomlijnde supersnelle drakenboten waterdicht konden maken en daardoor een era lang over de vele grote wateren (én aangrenzende stukken land) konden heersen en met die snelle schepen waarschijnlijk als eerste de Amerikaroute hadden gevonden. Ik had het in mijn

vorige column ook over de schepenvictorietijd c.q. VOC-tijd en de bijbehorende breekwerkzaamheden, over de Amsterdamsche breekers en hun gereedschap, over de heftige branden die de beklagenswaardige houten stad Mokum bijna volledig in vlammen deden opgaan en dat alles door al die aanhoudende vonkenregens die het breekwerk én de ontvlambare teer opleverden. Ik had het over de medicinale werking van teer (de ontsmettende teerzalf van het Baambrugse boertje) en over nog een aantal toepassingen. En natuurlijk over de rol van ons aller Mokum, **dé** teerstad van onze aardkloot! Ik vond na de publicatie van mijn eerste teercolumn nog meer interessante teerfeiten. Maar nu tevens de vaste Gijssielezer - de Heer Bakker uit Edam - mij laatstleden mailde dat er aan de Amsterdamse Achterweg 3 (ja ja, er was in Mokum ooit een heuse Vóórweg, een Míddenweg én een Áchterweg!) ooit een heuse **koolteerfabriek** stond, tja, dán moet ik natuurlijk wel tot daden overgaan....dát mogen we als Mokumofiel niet missen! Bij déze dus: ‘Amsterdam Téérstad! Deel **twéééé** !!!’

Amsterdam Teerstad, deel 2

Teer 2

Steenkoolteer of kortweg koolteer is een zwarte taaie vloeibare massa die hoofdzakelijk uit polycyclische aromatische

koolwaterstoffen (PAK) bestaat. PAK is een verzamelnaam voor een grote groep verbindingen. PAK bestaan uit teerachtige stoffen die als basis een skelet van ten minste twee benzeenringen hebben. Meestal komen PAK met een aantal tegelijk voor. De meeste PAK zijn zeer milieubezwaarlijk doordat ze giftig, kankerverwekkend of slecht afbreekbaar zijn. PAK staan dan ook op nagenoeg alle (inter)nationale lijsten als prioritaire probleemstof voor aquatische systemen. De stof is opgenomen in de lijst van essentiële geneesmiddelen van de WHO. Steenkoolteer werd toegepast bij het verduurzamen van ijzer, onderwaterbehandelingen, ondergrondse constructies in beton of staal, sloopschepen, houten schuren, pramen en schuiten. Houten schuren werden oorspronkelijk behandeld met houtteer (stockholmerteer), maar later werd er overgeschakeld op koolteer, omdat dit goedkoper was. Omdat schippers een goede ervaring hadden bij het onderhoud van hun houten schepen is het gebruik doorgezet bij ijzeren schepen. Het grote voordeel was de goede bescherming in combinatie met relatief weinig aangroei. Aangroei maakt de sloopschepen ruw en dat kost brandstof. Ondanks dat er in Nederland een verbod is op het toepassen van steenkoolteer varen er in de Nederlandse wateren nog wel schepen rond met koolteer op de huid. Dit komt omdat niet alle Europese landen een verbod kennen op koolteer en er in Nederland geen verbod is op het varen met PAK-houdende coatings. Zo is het onder andere in België nog steeds toegestaan koolteer te verhandelen en toe te passen. Er zijn schippers die hun wat oudere schip om die reden daar laten hellingen. Moderne coatings hechten slecht op oude koolteer en het is duur

om de sloopschepen eerst te ontdoen van de oude teerlagen. Internationaal zijn afspraken gemaakt over het niet meer toepassen van koolteer in de binnenvaart. Landen hoeven zich niet te binden aan de aanbeveling. Alleen België heeft aangegeven de aanbeveling niet over te nemen, omdat de bron (coatings in de binnenvaart van België) niet als groot wordt aangemerkt. De Belgische vloot is kleiner dan die van Nederland of Duitsland. België wil eerst werken aan reductie van de grote industriële bronnen binnen haar grenzen en dan pas aan de kleinere. Andere landen hebben de aanbeveling wel overgenomen en, indien relevant, omgezet in nationale regelgeving. Koolteer wordt ook toegepast in medicinale shampoo, antiseptische zeep en medicinale crèmes. Het heeft antischimmel, ontstekingsremmende en jeukonderdrukkende eigenschappen. Daarnaast is het werkzaam tegen verschillende parasieten. Het kan lokaal worden toegepast als middel tegen roos, psoriasis en ter bestrijding en voorkoming van hoofdluis. Het kan worden toegepast in combinatie met ultravioletlichttherapie. De stof is opgenomen in de lijst van essentiële geneesmiddelen van de WHO: ondanks de negatieve eigenschappen ervan is het een effectief en veilig medicijn dat in elk gezondheidszorgsysteem toegepast zou moeten worden. Koolteer is in het algemeen vrij beschikbaar bij drogist en apotheek als generiek geneesmiddel. NB: Scandinaviërs gebruikten pek 10.000 jaar geleden als kauwgom!

bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Steenkoolteer>

↓ Scandinavië 10.000 jaar geleden : berkenpek om te kauwen ↓

Gevonden stukje gekauwe berkenpek, met aan weerszijden afgietsels om de tandafdrukken beter te laten zien.

bron: <https://www.kijkmagazine.nl/science/oudste-kauwgom-onthult-slechte-mondhygiene-jager-verzamelaars/>

De NV Nederlandsche Koolteerstokerij, of aanvankelijk de *Maatschappij voor Chemische Industrie* genoemd, was één der eerste steenkoolteerdestilleerderijen in Nederland. Het bedrijf bevond zich aan de Achterweg te Amsterdam en werd opgericht in 1860 door Jacques Cohen (1833–1881). Het steenkoolteer was afkomstig van de gasfabrieken en kon via destillatie in nuttige producten worden omgezet. zoals grondstoffen voor de

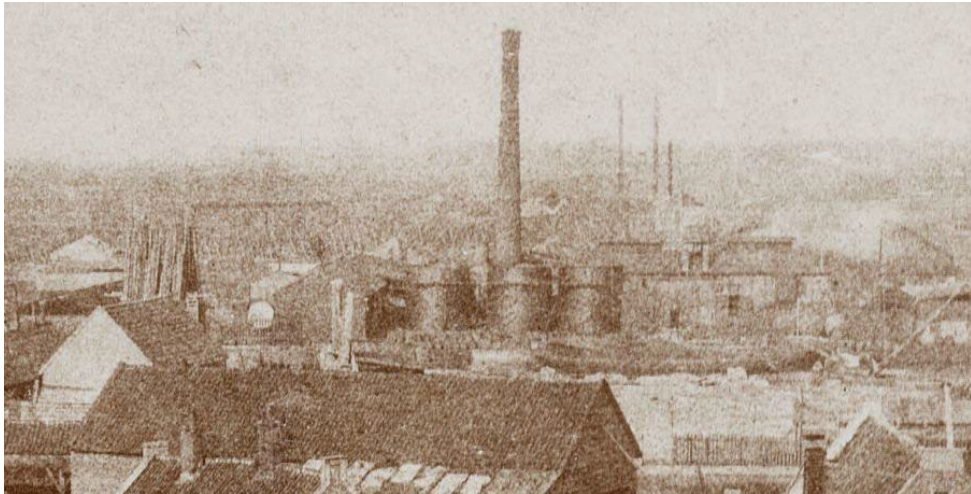
productie van synthetische kleurstoffen en houtverduurzamingsmiddelen. Aangezien zich in Nederland geen productie van synthetische kleurstoffen ontwikkelde werden de door de Koolteerstokerij gewonnen grondstoffen daarvoor, zoals benzeen en toluen, naar Duitsland uitgevoerd.

In hetzelfde gebied stonden veel houtzaagmolens en fabrieken. (Baleinen-fabriek, Metaalsmelterij etc.)

bron: <https://www.aga-museum.nl/achterweg-2/>

Gebied rond de Achterweg

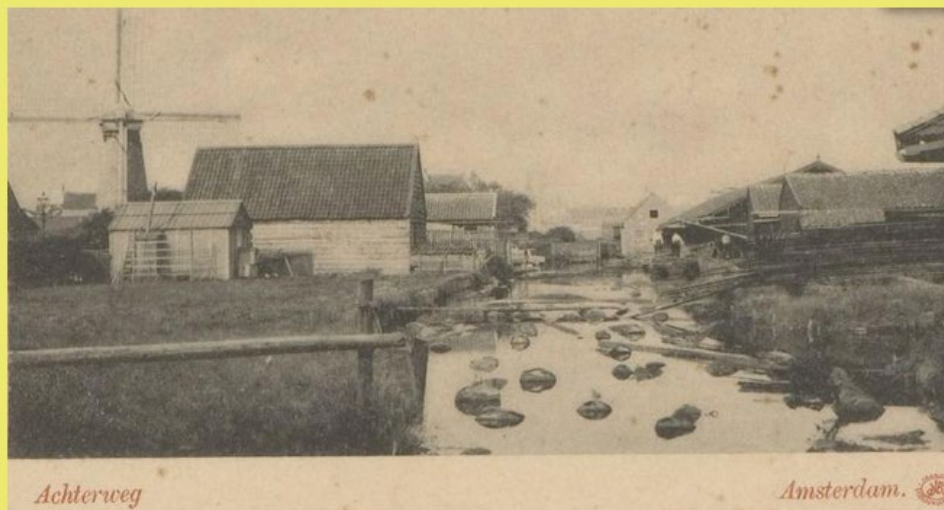
De koolteerfabriek

bron: <https://www.aga-museum.nl/achterweg-2/>

1913- Een teerfabriek aan de Kostverlorenvaart in Amsterdam vloog in brand. Dikke, zwarte rookwolken verduisterden de omgeving. Op de kade en vanaf een paar schepen stonden mensen te kijken naar de brand.

bron: <https://www.aga-museum.nl/achterweg-2/>

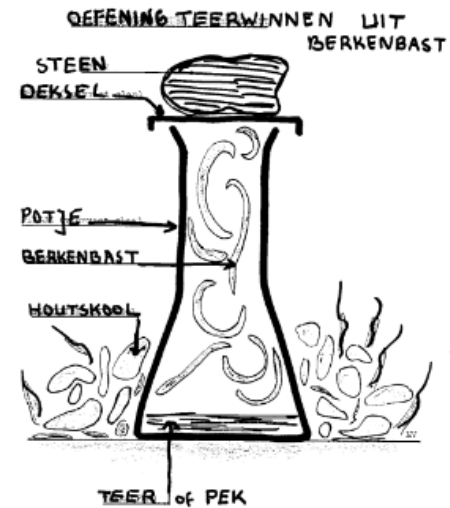
Achterweg, nu bekend als Frederik Hendrikstraat, met links molen het Luipaard 1900

bron: <https://www.aga-museum.nl/achterweg-2/>

Gijsbreght ©

Leuke activiteit: **'Zelf teer maken uit Berkenbast'**
(NB: de berk heet officieel: *'Betula Verrucosa'*)

NB: Teerzalf is uitermate geschikt om de huid te beschermen:

- tegen gure weersomstandigheden
- bij droge, beschadigde huid van handen en voeten
- eczema
- kleine snij- en schaafwonden...

bron: <https://www.midgaardshop.be/tjarsalva-teerzalf>

zie ook: <https://www.aga-museum.nl/achterweg-2/>

Zie: <https://prehistorischdorp.nl/view.asp?guid=45E4FE26-11A0-4E8A-BE36-656B79B56F61>

-Als smeermiddel bij wagenwielen

<https://prehistorischdorp.nl/view.asp?guid=45E4FE26-11A0-4E8A-BE36-656B79B56F61>

<https://www.vindikhier.nl/teerzeep-maken.php>

Leuke activiteit 2: <https://siegurd.nl/workshops/workshop-containers-berkenbast/>

Berkenbasten doosjes, mandjes etc.

© gijs